

Ціна 2.— Кз.

Прага - Грудень 1931.

ПОСТУП

Число **1**

I. річник

орган поступової молоді

Відвічальний редактор Іван Горват.

До читачів!

Видаємо цей журнал у важну хвилю. По нашій землі йде боротьба пробуджуючогося народа. Йде боротьба національна, культурна, соціяльна, йде боротьба проти національної аморфности, проти безхарактерности та продажности, йде боротьба за людське достоїнство.

Видаючи отцей журнал, маємо горяче бажання, щоб він став журналом всеї нашої молодії генерації, молодії духом і тілом; тої генерації, що не пошилася в пани, не продалася сильним того світа, а спільно з народом хоче боротися за його кращу будучність.

Без чужої помочи, власними силами, збираючи по короні, беремо на себе тяжкий обовязок — служити своєму народові, терпіти його терпінням, поділяти його гнів та ненавидіти його ненавистю.

Ми хочемо бути щитом, об який відбивались би всі удари наших ворогів, хочемо бути мечем, яким би ми відплачували народні кривди.

Хочемо критично і тверезо розглянути нашу минулість і сучасність, щоб краще спізнати нашу будучність.

Хочемо бути хронікою всіх кривд і злочинств, хочемо бути хронікою наших відповідей.

Хочемо бути зеркалом сучасної дійсности, яке б рівночасно відбивало перспективи будучности.

Редакція.

Зміст:

до читачів! — —: інквізиція йде. — павло - народне шкільництво на закарпатті. — микола ясінський дещо про шкільний страйк у великих лучках. — іван тисянецький: тисяча літ. — іван олобрахт: закарпаття буде українським. — від редакції й адміністрації.

Інквізиція йде.

13 літ определяє себе національно закарпатська інтелігенція і не може себе определити. Від напрямку чисто російського, котрий заперечує самостійність української мови, через русофільський напрям, котрий українській мові закарпатського селянства надає значіння малоруського діалекту аж по „істинне русинство“, котре хоче вдержати нерозвинену, малярськими впливами покалічену мову західнього Закарпаття, йде безпереривний ланцюг аж до національно свідомої частини молодої інтелігенції, котра переслідувана та матеріально нищена, бореться за елементарне право людини, за право себе національно определити та закріпити свою язикову і культурну єдність зі сорокамільйоновим українським народом.

Розсипалівська політика вміло використовує національну несвідомість; приміненням в життя гасла „діли та пануй“, чеські „компетентні чинники“ змогли за 13 довгих літ довести до того, що велике число закарпатської інтелігенції, не знає, хто вони такі, як себе мають називати, та якою мовою мають говорити.

Колиби йшло лише о купку закарпатських інтелігентів, котрі колись продавали себе Мадярщині а тепер по традиції продають себе новим панам, булоб шкода слів тратити над ними та булоб злишньо огірчуватись. В кожному народі є менша або більша скількість продажних, безхарактерних людей, в кожному народі знайдеться згіра слуг, з університетськими дипломами і без них, котрі за матеріальні вигоди та свої особисті інтереси, зраджують та продають права та інтереси свого народа. Це явище бачимо і у т. зв. культурних народів а у народів на меншому степені культури, у народів національно нерозвинених, це явище мусить брати на себе тим більш плюгаві та хамські форми. З цим треба числитися.

Але ж не в цьому суть справи, що певне число попів, інтелігенції займає вороже становиско до своєї національної принадлежности.

Справа в цьому, що за нинішних політичних умовин на Закарпатті, за такого правного стану, в котрому насильним способом накидується воля нинішнього політичного режиму цілому населенні, в котрому бажання та прояви мас та їх стремління підвестись на вищий культурний рівень, безоглядно потолочується, в котрому рішачим політичним чинником є стремління пануючої групи, здержати культурний розвиток народних творчих сил а тим самим обмежити можливість боротьби проти матеріального визиску, що за таких умовин ця група людей може зіграти ролю важного помічного фактора в національній та соціальной поневоленні.

Завдяки цим людям і при їх активній допомозі народня школа, цей підставовий фундамент національної освіти, стоїть на рівні, котрий є культурним скандалом. Навчання відбувається на всяких можливих підручниках, російським календарем починаючи а старославянщиною кінчаючи. Навчання з українських елементарних підручників, спроваджених з Галичини, трактується державними та шкільними чеськими властями, як нелояльність супроти держави а деколи,

як державна зрада. Ціла середня школа без українських підручників. Культурний рівень народньої школи та школи середньої не видержує конкуренції зі школами чеськими та школами словацькими, ба навіть не з єврейською школою. Грозить упадок цілого народнього шкільництва, грозить застій духового пробудження закарпатського села, грозить небезпека, що культурний розвиток закарпатського суспільства застрягне в середньовічній темноті.

Чеські „компетентні чинники“ та чеські державні партії своєю політичною та економічною силою та цілою вагою своєї міці стараються продовжити цей культурний скандал до безконечности. Купують поодиноких впливових людей а іншим замикають уста загрозою втрачення екзистенції; грошевими фондами консервують нежиттєві та реакційні організації, та ставлять цілий державний апарат до диспозиції денунціаторам та україножерам. По цілому Закарпатті йде страшна тровля на українців а чеські політичні круги в Празі говорять про загрозу української іреденти; інша річ, що ніхто з цих кругів не постарався ще до теперь доказати, в чому якраз ця іредента полягає.

Так виглядає „культурна робота“ чеських партій на Закарпатті. Ці методи „культурної“ роботи, котрі завела в першу чергу чеська аграрна партія і за слідами котрої пішли майже всі без виїмку чеські партії, прибрали в послідньому часі небувалих розмірів; організована тровля українців, матеріальне та адміністративне винищування українських господарських та культурних інституцій, поголовне переслідування та інсценовання шкільних страйків, при помочи русофілів, вказують на це, що чеські реакційні круги йдуть на фізичне знищення і тих малих культурних, народніх здобутків, котрі український народ Закарпаття собі виборов.

Майже вся чеська преса, чеськими соціялістами починаючи а чеськими аграрниками та народними демократами кінчаючи, веде брехливу та несовісну агітацію в користь русофілів, фальшує все, від історії починаючи а мовою кінчаючи, старається вмовити в чеське суспільство, що російська мова, котрої наші селяне на Закарпатті зовсім не розуміють, що ця мова є рідною мовою закарпатського селянства.

„Венков“ з дня 14 падолиста, говорить ясно про спілку чеських аграрників з найбільш реакційними та шкурницькими слоями закарпатського суспільства, зі слоями експлоататорів селянської нужди. Говорить про спілку зі закарпатським русофільським попівством, з цим попівством, котре найбільш причинилося до винародовлення, до мадяризації за часів Мадярщини, до культурної темноти закарпатського селянства та до засталости духової цілого суспільства. Закарпатське попівство має, після слів статті у „Венкові“, зіграти ще раз свою стару ролю, ролю культурної колоди та реакційної обмежености, замінивши старого мадярського пана паном новим, котрого імя є „аграрна партія“. Тому аграрна партія всіми своїми силами підпирає та буде підпирати русофільство, бо лише при помочи русофільства буде можна тримати Закарпаття в темноті, лише при

помочи русофільства буде можна цей народ безкарно використовувати, лише при помочи русофільства буде можна говорити вічно про аналфабетизм на Закарпатті, та про то, що цей нарід не доріс ще до автономії.

„Чеське Слово“, центральна газета чеських соціалістів, з дня 24. падолиста, подає статтю Клофача, в котрій цей ветеран чеської маломіщанської обмежености, диктує українському населенню Закарпаття, на якій мові мають наші діти вчитися в нашій школі, щоби заслужити собі похвалу від панів з „Чеського Слова“. Маєся розуміти, що на російській, бо вони цієї мови розуміти не будуть, їм прийдеться дуже тяжко засвоїти собі її, вони її все одно не навчаться а як трохи і навчаться, то знов забудуть а тоді буде дуже легко кричати про некультурність Закарпаття, про школи на Закарпатті, в котрих дитина ледви, ледви читати навчиться і одним ротом буде можна кричати про культурну місію чехів, буде можна закладати чеські школи і там, де навіть нема закарпатських жидів і чехізувати, чехізувати, чехізувати закарпатський, некультурний народ. Це суть крутійської статті пана Клофача.

В 1919 році чеська академія наук (а її не можна обвинувачувати в цьому, що була підкуплена та що чула якісь спеціальні симпатії до українців!) винесла постанову, що народня мова Закарпаття, є по части чиста мова українська, по части є незначним діалектом української мови.

В 1919 році стався міністром народньої освіти посол Габерман, чеський соціалдемократ, котрий офіційно старався увести українську мову до народних шкіл на Закарпатті. Від того часу минуло 12 літ. 12 літ, майже безпереривно, сидять чеські соціалдемократичні міністри в центральнім уряді.

Дня 27. жовтня 1931. р. була надрукована в „Право Ліду“, центральнім органі чеських соціалдемократів, як допись з Ужгороду, стаття про язикове питання на Закарпатті. Даремно там шукати, який поступ зробила українська школа за цих 12 літ, не говориться ні слово про причини культурного скандалу, котрий святкує свій 13-літний юбілей. Стаття карає чеських аграрників, що вони, будьто би недавно, порушили свою неутральність в язиковому питанні та в шкільній справі. Це між іншим неправда, але це не важне. Важне те, що по 13-ти літах центральний орган соціалдемократичної партії, по безпереривних атаках, по нищенні зародків української культури, по шкільному страйку русофілів, здобувся на етнографічну статтю, де констатуєся, що схід Закарпаття „ukrajinský“ а захід „ruský“. Насовуєся думка, чи не „русиньство“, чи не національна аморфність, та творення якогось перехідного „русинського“ нарідця, котрий би стояв між українцями з одної а чехами з другої сторони, є скритим бажанням автора статті, котру поміщує центральний орган партії. Звертаємося до закарпатських соціалдемократів, щоб вони нам це вияснили. Оскільки ми помиляємося, дуже радо дамо себе переконати.

13 літ в культурному розвитку або в культурному занепаді народа є довгий період. 13 літ значить, що нова генерація приходить

на життєву арену. 13 літ значить, що ця нова генерація, або йде штурмом вперед і несе зі собою поступ та розвій національної культури, або ця генереція розкладається в багні батьків своїх.

До цієї нової генерації нашого суспільства ми нині звертаємося, до ушей цієї нової генерації ми бєм у дзвін тривоги.

На нашій землі рішається будучина нашого народу. Йде боротьба між нуждою нашого села та тими, котрі з цієї нужди хочуть зробити вічне средство свого гаразду та прибутку. Йде боротьба між правом та безправям. Йде боротьба між українством та русофільством.

В боротьбі між цими двома напрямми не має місця для „русьництва“, бо інквізиція на нас йде.

Народнє шкільництво на Закарпатті.

павло:

„Компетентні чинники“ і наше народнє шкільництво.

В чеській пресі час від часу появляються менші чи більші статті про закарпатське шкільництво. Всі вони констатують великий зріст шкільництва на Закарпатті. Але, річ ясна, віде в чеській пресі не говоригься про найболючішу сторінку нашого шкільництва про його денационалізацію а в першій черзі про чехізацію. Всі часописи, хай вони будуть безпартійні чи партійні, аграрні чи соціалдемократичні, всі вони стараються закрити чехізаторську роботу в нашому шкільництві. Після їх інформацій, неінформований читач набирає переконання, що або на Закарпатті взагалі чеських шкіл немає. або що вони є, але є закарпатським населенням дуже улюблені., Після їх інформацій, закарпатське шкільництво величезними кроками поступає вперед. Коротко: все в найліпшому порядку. Одно тільки нездорове явище бачать вони в нашому шкільництві: російсько-український спір.

Пражські «компетентні чинники» (як їх називає «Свобода») часто «з жалем» констатують язовий хаос в закарпатському шкільництві. Але до тепер жаден з них не постарався усунути цей, з погляду педагогії, абсолютно неможливий стан. Противно. нам приходитьсь констатувати, що ці «компетентні чинники» — члени ріжних партій, але одної і тої самої чехословацької влади. прямо, чи непрямо підтримують і поглиблюють язовий спір на Закарпатті. Насувається питання, який інтерес мають вони в підтримці цього язового хаосу? Який інтерес мають вони в свідомому здержуванні національного від-

Читайте, поширюйте та передплачуйте наш єдиний український журнал „поступ“.

роження закарпатських українців на ґрунті шкільництва? Коло 200 чеських шкіл, по верх 400 чеських учителів на Закарпатті, є відповіддю на ці питання.

Рівнобіжно з русофільсько-українським спором, підюджуваним чехізаторами, розбудовується в нас чеське шкільництво. Замість радикального вирішення мовного спору в користь дійсно народнього українського шкільництва, замість застановлення денационалізації, ми бачимо утечу «компетентних чинників» від вирішення мовної справи і дальший ріст чеських шкіл.

Міністер Дерер обмиває собі руки від вирішення мовного спору, бо каже, що його має вирішити закарпатське населення саме, як дістане автономію і сойм. Та хто по 12-ох роках вірить в автономію і чекає від неї якоїсь полекші, хай вірить і чекає далі, повторяючи собі кілька разів денно пословицю: «Обіцянка-ганка а дурному радість». А здорово думаючий чоловік легко зрозуміє, що таке говорення п. міністра Дерера, має за ціль оправдати його утечу від усунення мовного спору. Становище міністра Дерера, як члена влади, ясно і недвозначно показує на те, що якраз в інтересі влади є якнайдовше затримати мовний хаос в нашому шкільництві.

Русотяпство — правою рукою чехізації.

В останніх часах вся закарпатська преса, обох таборів, українського і русофільського, переповнена шкільними справами. ріжними резолюціями та протестами, проти українських підручників та учителів на одній стороні і проти русофільських учителів та підручників на стороні другій. При цілій догеперішній а зокрема теперешній русофільсько-українській шкільній боротьбі в пресі і поза пресою, аж занадто бє в очі тісна співпраця чехізаторів з русофілами. Виявляється, що кождий український учитель, кождий український підручник, є сіллю як в очах русофілів, так і в очах чехізаторів. Далі незломним фактом є, що зажерту боротьбу русофілів проти українського шкільництва, всеціло використовують наші культуртрегері для розсаджування і скріплювання чеського шкільництва на Закарпатті. Таким чином русофільство є правою рукою чехізаційної шкільної політики, є першим нанятим загонем чехізаторів.

З русотяпством треба рішучо боротися, але в боротьбі за українську школу, не сміємо ні трохи забувати на її найбільших ворогів, на чехізаторів. Вони-ж бо утримують русофільство для промоцування дороги своїй денационалізаторській шкільній політиці. А якраз на небезпеку чехізації, в нас звертається замало уваги, або й цілком свідомо її замовчується. Бож нема і не може бути найменшого сумніву в тому, що на прим. «Новое Время» веде свою україножерську політику на пряме, чи непряме заморлення всесильних панів цього світа. А тимчасом чехізація робить своє діло.

Що говорить статистика про школи

Маю перед собою:

1). Урядовий статистичний збірник з року 1925

2). " " " " з року 1928

3). „Slovanský Přehled“, число 3, за березень 1931

в якому п. А. Раушер помістив статтю про закарпатське шкільництво зі статистичними даними зі шк. року 1929/30.

Ось який образок народнього шкільництва представляють статистичні цифри з цих трьох джерел:

Народні школи на Закарпатті					
Викладова мова	31. XII. 1920	31. X. 1926	шк. рік 1929—30	зріст	
				в числі	в %
українська	321	383	375	54	16.8
чеська	22	46	149	127	577.3
інші	132	145	139	7	5.3
разом	475	574	663	188	35.3

До цього треба ще додати цей факт, що після тої самої статистики, в році 1920. крім уведених 475 шкіл, в яких училося, було ще 182, в яких неучилося і 13, понищених війною, разом 195. І коли при кінці 1929-30 шкільн. року статистика виказує »зріст« шкіл о 188, то це означає, що під цим оглядом закарпатське народне шкільництво, не зробило ані кроку вперед. Крім того потрібно підчеркнути тривожний факт, що тоді, коли число українських шкіл зросло о 16.8 проц., то за той самий час число чеських шкіл зросло у нас о 577.3 проц. і то на конто українських шкіл. Це на основі урядової статистики і при кінці 1929-30. шк. року. Але тепер у нас є вже коло 200 чеських шкіл.

... а що про учительство?

В першій черзі статистичні цифри:

Національність	число учителів		зріст	
	31. XII. 1921	шк. рік 1929—30	в числі	в %
українців	664	776	112	16.8
чехів	53	355	302	569.8
інших	262	265	3	1.1
разом	979	1396	417	41.7

Знову те саме, що й зі школами! Коли число учителів української національності зросло тільки о 16·8⁰/₀, то число учителів „чехословацької“ (правильніше: чеської) національності, зросло о 569·8⁰/₀.

На Закарпатті здавна відчувався і відчувається досі великий брак українських народних учителів. Ще й до тепер понад 23.000 закарпатських дітей виростає без школи, але при всьому цьому на Закарпатті існують тільки три учительські семінарії, а і в тих панує новий *numerus clausus*, себ-то ограничене число учеників. Чому це так? Чи не тому, щоб уможливити і оправдати імпорт чеських учителів на Закарпаття? Це все на основі урядової статистики і при кінці 1929-30 шк. року. Але тепер у нас є вже понад 400 чеських учителів.

Не чекати, але здобувати!

От цих кілька, дуже загрозливих українському шкільництву фактів, б'ють на тривогу. Надії на соціалдемократичного міністра Дерера — завели. За його міністрування не вирішено ані язикового спору, ані не пересталося чехізувати. За його міністрування властиво продовжується в нас праця його аграрних попередників. Там де заложено чеські школи за Годжі, Штефанека, — вони існують й далі, а там, де їх не заложено за аграрних міністрів, — заложуються за міністра Дерера. Це нас знову переконує, що українську школу, на українським Закарпатті, зможемо тільки здобути власними силами і послідовною боротьбою а не вичікуванням від «компетентних чинників».

Дещо про шкільний страйк у Великих Лучках.

микола ясінський:

Русотяпи при роботі.

Всі старання наших москвофілів стремлять до того, щоби яким небудь способом задемонструвати „русскость“ закарпатського населення.

Тисячами екземплярів видають і даром р'зсилають по наших селах свою пресу, свої книжки. Роблять по краю коштовні екскурзії своїх хорів, своїх балалаєчних оркестрів. Праця їхнього учительства та їхніх людей взагалі, в кінці кінців все це стремить до того, щоби зрусифікувати, зденаціоналізувати українське населення Закарпаття.

А відповідь нашого населення на їхні старання? Газети їхні на нашому селі мало читаються а книжки майже зовсім ні. А на їхніх концертах і забавах бере участь хиба тільки інтелігенція і то переважно їхня інтелігенція. Це відповідь нашого населення.

Зрусифікувати, зденаціоналізувати українське населення Закарпаття москвофілам ніколи не вдасться. Це булоб проти природнього розвитку нашого населення.

Іхні „успіхи“, це не серйозні успіхи, це тільки спроба досягнути певних успіхів, як от на примір у Великих Лучках.

Що сталося у Великих Лучках?

Всі русотяпські і чеські газети на Закарпатті розкричались про „світовий культурний скандал“, про „стихійний протест закарпатського руського населення“ — про шкільний страйк у Великих Лучках. Відгомін цього крику відбивсь майже у всіх центральних пражських газетах.

А тимчасом місто „величезного культурного скандалу“ ішло о малесеньку спробу зробити культурний скандал.

Від самого початку шкільного року пливла у Великих Лучках скажена агітація русотяпів, з реакціонером — батюшкою на чолі, проти учителів-народовців, проти українських підручників в школах. Але і не в агітації полягала тут справа, вона і так минулась би була зі своєю ціллю. Справа полягала тут в дечому іншому.

Дещо про добрий час.

Русотяпи посіяли зерно своє не на добрій землі, але у відповідний для них час.

В часі, коли на полі ще йде уперта робота, в часі, коли всі старання нашого селянства стремлять до того, щоби зібрати урожай, щоби він не лишився під снігом, щоби не прийшлося опісля цілу зиму голодувати, в часі, коли наше селянство тішиться кожній робочій силі, коли тішиться тому, як його діти не мусять іти до школи і можуть йому в роботі помочи дома, в часі, коли по наших селах панує така нужда, що селяне не мають в чому посилати своїх дітей до школи, в часі, коли ще перед страйком і без страйку майже половина дітей не ходить до школи, в такому часі може прийнятися русотяпське зерно, але не тільки русотяпське а всяке інше.

З русотяпського зерна ніколи не вийде колос, бо земля не добра. Не має доброї поживи і мусить зів'яти. Його ще в зародку придавить своєю пятою природній культурний розвиток українського населення Закарпаття.

А дещо про ключі.

Легко робити шкільний страйк при помочі ключів від шкільних будов. Ключі це також зброя. Такий самозванчий комітет кількох осіб проголосить себе „заступником“ дітей і родичів, піде до кляшника, відбере від него ключі від шкільних будов, замкне всі школи в селі і річ готова. Він має в руках ключі — він може виграти „страйк“.

Більшість дітей прийде до школи — двері замкнені. Почекає

Ученики середних шкіл!

Даємо вам до диспозиції свій журнал! Пишіть про своє життя та про відносини у своїй школі.

трохи. Двері не отвіраються. Збереться і верне до дому. Нема науки! Школа заперта! Чому? Самі того не знають. Тішаться, що не мусять в школі брати буки. (Це спадщина небіжки Австро-Угорщини, як метода виховання дітей!) І родичі теж тішаться, що є кому коло хати зістати, коли вони підуть на поле робити.

Легко було робити лучанським русотяпам шкільний страйк при помочи доброго часу і ключів. Але такий страйк, це не страйк! Це тільки спроба зробити страйк. І дуже, дуже невдала спроба. Серйозна річ обернулася в комедію!

А наука для нас?

Шкільний страйк — це одно з оружжя. Шкільний страйк — це добре оружжя.

Шкільний страйк у Великих Лучках повинен бути для нас показником, якими методами потрібно боротись проти чехізації нашого шкільництва, проти русифікації та взагалі проти всіх свавільних актів, які відбуваються в нашому шкільництві.

Шкільний страйк у Великих Лучках — це добра наука!



І. Тисянський.

Тисяча літ.

Мандрівка народа.

Десь перед тисячою літ прийшли вони з українських степів. Перебрили ріку Дніпро і йшли і втікали вздовж Дністра, все на захід, дальше, лиш дальше. Втікали зі сходу.

Азійськими воротами валилися орди, половецькі й інші, бог знає які; всі з косими очима на голодних конях та з голодними отарами худоби.

Йшли з висушених азійських степів шукати поживи а в руках мали криві мечі.

Втікачі боялися тих мечів і страх їх гнав — все на захід.

Дійшли до Карпат; перед ними станула стіна гір, з диким лісом та виттям вовків по ночах, а за ними йшов страх розграблених осель, побитих старців, полонених жінок та дітей.

Відважніші, котрі перебороли страх — залишилися по дорозі, а менш відважні та ті, котрі не хотіли вмирати під мечами косооких людей, продиралися гущавинами вічного ліса, дебрами лізли все вище, все на захід, бо страх ішов за ними.

Перейшли найвищий верх Карпат і відітхнули; за їх плечима були високі гори, страшна гущавина ліса, непроходимі дебри, вовки та медведі. Задумались і сказали: страшні косоокі люде не перейдуть гори на своїх голодних конях...

Вони ще тоді не були народом, не мали часу та відваги дати собі якесь імя, бо все втікали на захід.

Десь колись, там, як жили ще на рівнинах Дніпра, варяжські купці та розбійники, мабуть тому, що мали русе волосся, назвали їх Русами. Вони прийняли ту назву і помалу, потихо зачали себе називати русинами.

Вони ще не були народом, але якоюсь людською чередою.

Дальше вже не йшли, бо по мадярській рівнині їздили на конях нащадки гунів, нащадки косооких людей, котрі колись перейшли цілий світ.

Втікати назад через Карпати не можна було, бо за ними був страх.

Тому зійшли босі до долини Тиси, з нестриженням, довгим волоссям рабів і прийняли підданство нового мадярського пана над собою. Були покірні і слухняні. А тому, що чоловік на землі не лише без пана, але без слуги божого не може жити — прийшли попи. Прийшли і заопікувались душею босого раба з довгим нестриженням волоссям.

Між ними, а їх відважнішими братами, котрі залишилися по дорозі, стояли дебри Карпат, столітні ялиці та виття голодних вовків. Їх брати залишилися по дорозі — там, у краю світа. У краю світа, на диких полях, гострили свої мечі, голили собі голови, боролись за кожду оселю з косокими людьми та іншими зі заходу, котрі йшли на них. І в цих безперестанних боях забули на те, що варяжські купці назвали їх колись русинами. У краю світа, на диких полях, зачали себе називати українцями.

Так пройшли ніки.

1848. рік.

Революція йшла по Європі. Воля, рівність, братерство — ще раз залунало і розкотилося по австро-угорському цїсарстві. Кошут збунтувався проти старого, доброго цїсаря, котрий десь у Відні наслухував за закритими віконницями реву товпи, яка кричала до свободі і хлібі. Закарпатський русин не знав, що таке воля, що таке рівність, але знав що таке хліб.

Мадярський пан забрав його поля, забрав його ліси, панщиною прикував його до себе, а по його висохлому хребті гуляв панський канчук.

Той мадярський пан тепер збунтувався проти цїсаря.

В 1848. році славяне заслужили собі імя реакційних народів тому, що поставились проти революції.

Прийшов Пашкевіч, генерал російського царя, зі своїм військом і здушив мадярську революцію.

Від того часу на Закарпатті починається русофільство.

Там десь за Карпатами в руський царь, котрий післав війська свої на мадярських панів. Так думав русин. Не знав, що той царь є царь кровавий, що під його царством так само гуляє канчук по висохлому хребті селянина, що той руський царь здушив його братів, котрі залишилися на диких полях, та що перемінив своє царство в одну тюрму. Не знав, що той руський царь якраз тому післав своє військо на Мадярщину, щоб мадярський пан міг вічно панувати над рисином.

Мрії прибитого, голодного і темного є смішні і безнадійні.

Лише під знав о що ходить. Знав, що за руського царя буде дальше жити своїм ситим, спокійним життям, що дальше подержить в аренді душу закарпатського селянина, що буде мати багато поля, на котрому буде відробляти селянин панщину, що буде дальше попом а до того попом „русского“ царя.

Селянин мріяв, голодував та молився. А тимчасом помале виростала й так звана закарпатська інтелігенція, котра ділилась малим кусником селянської шкіри, яку мадярський пан для неї залишив. Служила вірно мадярському панові а по нощах деколи снівся їй „русский царь“.

За Карпатами, в Галичині, боровся брат за свої права. Боровся з темнотою варяжського слуги-русина, боровся за своє українське обличчя. Відгомін цієї боротьби не перекотився на цю сторону Карват, бо гори високі, порослі столітнім лісом а на хребті гір стояв мадярський жандарм з блискучим багнетом.

1918. рік.

Розвал російського царату та революція на сході Європи спричинились до відродження українського народу. Сорок мільйонів стало нацією. Русофільство-ві бє послідня година.

Десь там в Америці рішалася політична приналежність Закарпаття. Прийшов новий газда на Закарпаття, чеський урядник, чеський купець та чеські політичні партії. Прийшли засісти на місце старих мадярських панів. Прийшли з культурою та проворністю народа, котрий пройшов промислому еру розвитку. З лакомістю та хижацтвом дрібного власника, котрий через ніч стався паном.

„Обітована земля“ — Канаан, столітні ліси, жирні поля — треба дістати в них якнайбільше прибутку.

На клаптику поля тиснеся закарпатський селянин. На Верховині пухнуть люде з голоду. Попід плоти панських дворів ходять безземельні селяне. Продаються за 5 корон на день до роботи. Всі ліси панські, насовиска панські. На виласнені маєткы спроваджуються кольоністи.

Попові добре, на його полях селяне відробляють панщину а душу селянина тримає й далі в аренді. Закарпатського інтелігента можна легко купити. Він невибирчивий. Йому вистарчить охлап з панського стола. А слуга з него добрий.

Треба народ держати в темноті. Він не сміє національно освідомитися. Не сміє спізнати, що таке культура. Бо потім зачне ще питатися, чому в нього такий малесенький кусняк поля? Чому він себе продав на панськїм лані за 5 корон в день? Чому земля дальше лишилася панська? Чому і ліс панський лишився?

І првгадали собі нові пани Закарпаття на русофільство. Витягнули група, котрий не має найменшої рації існування по великій революції на сході. І створили на Закарпатті язикове питання. Сказали: жеріться, кусайтесь між собою а тимчасом дітя ваші виростати будуть і не будуть знати, хто вони такі. Може на кінець скажуть „ми чехословаки“.

Хай живе русофільство!

Деклярація.

Зачинає словами: „Русские люди Подк. Руси! Братья Чехи и Словаки!“ Підписані попи, директори, доктори, обшарники, учители церковних шкіл, послы та сенатори, вибрані з ласки чеських партій, пани і панські слуги. Підписані пани всіх чеських партій, котрі держать Закарпаття в аренді.

„Русские люди! Мы обращаемъ также Ваше внимание на то, что Вы сами должны стремиться придать Вашимъ городамъ и селамъ русскій видъ!“

„Русскій видъ“! Одже-ж нема досі „русского“ виду на селі! Ми обрашавм ваше внимание, браття чехи і словаки, пане Клофач, Машато, Пінта, Пейше, що ще нема досі „русского“ виду на селі.

Але на селі в нас є велика біда, наші діти пухнуть з голоду, в зимі босі ходять, нафти та соли нема за що купити. В нас школи нема, бо ви конче хочете і в школі „русскій видъ“. А ми не знаємо, що воно за мара. Може би ви езекутора покликали на нас? Він бо одинокий чоловік, котрий нам розяснить, що воно таке „русскій видъ“.

Пане архидіаконе Сабове! Встаньте до схід сонця, возьміть коштур в руки, надіньте саклі та йдіть назад тою дорогою, котрою колись, перед віками, прийшли ваші предки зі сходу. Перейдіть Карпати, йдіть вдовж Дністра, перебридіть Збруч, через Дніпро дайте себе перевести парохомом, йдіть аж до ріки Дону. Коли на своїй довгій дорозі знайдете 50 сіл, котрі би маля „русскій видъ“, верніться назад і розповіжте нам про це, а ми самі бога просити будем, щоб ви патріярхоу стали.

„Дети возстають на родителей“.

„Воспитаніе кадра украинствующихъ учителей, а тѣмъ самымъ и поощреніе украинизаціи школы и населенія въ настоящее время затронуло уже наше семейное благополучіе. Дѣти возстають на родителей“.

Попи, доктори, директори, обшарники, послы і сенатори з панської ласки, пане Клофач, Гайн, Машата, Пінта, Пейше, ви цими словами винесли самі над собою засуд. Хибаж ви не знаєте, що все перед завершенням побіди народньої свідомости над народньою темнотою, все перед завершенням побіди використуванях над експлоататорами, перед завершенням побіди правди над неправдою, діти все повстають проти батьків?

„Дѣти возстають на родителей“. Цих дітей треба приголубити до серця і всі радощі світа знести до їх висохлих з голоду рученят.

„Семена были розданы справедливо“.

„Было бы съ нашей стороны идиотствомъ выступать противъ аграрной партіи, въ такой тяжелой критической годъ... Мы своимъ поступкомъ могли бы только повредить нашимъ членамъ, ибо тамъ, гдѣ мы имѣемъ свое большинство, семена были розданы справедливо“. (Свободное Слово. 14. октября 1931.)

Жебрак є соціальною функцією нещастя на смітнику закарпатської матеріальної нужди. Жебрак є біль, є безпомічність людини, котра живе з людської милостині. Жебрак є соціальна консеквенція вивиску богатим бідного, є законом суспільства, в котрому царюють панів. Жебрак є обезчещення чоловіка та відхилення його на найнищий щабель сорому, де вже нема людської достоїнства. Жебрак є пасивність нужди та смерть на роздоріжжю, коли пан не змилювся.

Але у нас на Закарпатті є ще одна суспільна категорія, котра морально стоїть багато низше жебрака. Це підлота хама, котрий зі жебрати зробив високу політику, це підлота панського слуги, котрий бере своєму народові людське достоїнство, котрий вмовляє в нього, що суспільна категорія жебрака, це категорія політичної мудрости.

Пани з „Русского народного Соединенія“! Ви вік свій в жебрах прожили; ви жебрали колись в малярських панів, ви жебрали в тюремного царя і вас легко за милостиню можна купити.

Але народ здобуває свої права і хліб насущний не жебранням, але боротьбою і до боротьби його вести треба. „Семена вашимъ членамъ были розданы справедливо“.

Постараємося, щоб ваш кінець, був кінцем жебраків без людського достоїнства.

„Закарпаття буде українським“.*)

Іван Олбрахт.

Закарпаттям іде великий національний рух. І велика культурна і язикова боротьба між російським і українським напрямом. Бо язиковий хаос двайцятих років бодай до тої міри упростився, що в середині інтересів залишилися тільки ці два. Останні не беруть участи в боротьбі, бодай одкрито ні, але вони тут є, і очікують вислідів. Іде о інтензивне російсько-українське змагання, на котре зі всіх сторін натискають державні інтереси чеської мови, на периферії якогось змагання чигають малярські надії і в безпосередній близькості якого безсило миготять бажання узаконити діалект.

Бойові сили російського і українського напрямів вповні рівняються. Половина проти половини. Але український напрям побідить.

*) Великий чеський письменник, Іван Олбрахт, перебув цього літа довгий час на Закарпатті і свої вражіння помістив в 4-ох числах літературного чеського журналу „Literární Noviny“ (річник V. чч. 16, 18, 19, 20). Подаємо тут точний переклад останньої частини цих вражінь із тим застереженням, що автор уживає офіційної назви „Подкарпатська Русь“, що ми із засади і за згодою автора в своєму перекладі оминаємо.

Редакція.

Хто переглянув Закарпаття тільки трохи більше, ніж оком туриста, не може ані на хвилину сумніватися в тому і не може його сплести із дороги велике розширювання чеської мови. Ця за якийсь час стане тільки мовою урядовою і торговельною. Не більше.

Чому мусить побідити український напрям? Із кількох дуже поважних причин. В першій черзі тому, що російської мови нарід не розуміє, тоді коли українська мова є дуже близька його діалектам. Опісля тому, що вожді українського руху є бойові, ініціативні, політично інформовані, а будучи частинно утікачами з Польщі, є в боротьбі, ще від часів Баденіго, добре вишколені. Дальше тому, що український напрям має по своїй стороні більшість молоді, що вишла із домашніх шкіл. Опісля тому, що за український напрям висловилися найбільші політичні партії краю, то є греко-католицька партія і християнсько-соціалістична, партія соціалдемократична і партія комуністична. А в кінці тому, що нині література на Закарпатті пишеться українською мовою.

Бож Закарпаття має літературу. Має стару славянофільську літературу з минулого століття, писану російською мовою і репрезентовану католицькими попами Александром Духновичем, який писав вірші під впливом церковної поезії, Александром Павловичем, поетом дуже слабеньким, і найліпшим з них поетом Поправим. Але Закарпаття має також літературу нову. А та є українська. Може не досягає нинішнього європейського урівня, але є тут. Є то література малого, бідного і борючогося народа і відзеркалюються в ній його потреби, його мрії і сни. Є то історичні оповідання з романтичним культом замків і повісти, є то вшановання героїв, є тут народні казки, найцікавіша поява закарпатської літератури; опісля реалістичні образи зі сучасного сільського життя а в них багато патріотизму, сентименту і соціального співчуття; але є тут і спротив та опір, протиположення: пан і поневолений, часті спомини на опришків Добоша і Довжу; є тут закарпатська природа і культ народньої пісні. Сучасна українська література є характеризована іменами: поети: Гренджа-Донський, Петро Боршош Кумятський, Іван Міжок, Николая Божуківна, прозаїки: Володимир Бирчак, А. Ворон, Лука Демян, Александер Маркуш, Зорислав. Поет Карабелеш пише російською мовою.

Українська мова і українська культура на Закарпатті скоро промощує собі дорогу. І опанують край цілком. І хотяй нині стоїть половина проти половини, російський напрям буде все поступенно зменшуватись. Бож українці мають правду. Російський напрям, це старе славянофільство і прояв безсилої галузі опертися на сильного брата. Російська мова на Закарпатті є нині мертвою, паперовою мовою. Тому, що тутейшим діалектам є чужа, тому, що є всьому модерному політичному і культурному життю чужа, бо пригортається до вчорашньої мертвої Росії а проти нинішньої, працюючої і борючоїся відділює себе холодним муром. Є без контакту з дійсністю. Із закарпатськими українцями, котрі знаходяться у безпереривній і просякнутий звязі зі своїм народом, є якраз навпаки. І коли я нині вижу

Учителі-українці!

**Пишіть про культурно-освітній рух у своєму селі,
про участь селянства в ньому та взагалі про життя
нашого села!**

зі сторони чехів моральну і матеріальну допомогу російського напрямку, можу собі її пояснити тільки двоюким способом: або цілковитою неінформованістю про закарпатські справи, або дійсним старанням здержати розвиток і утримувати в краю хаос.

Хибою було-б мішати український народний рух на Закарпатті з націоналізмом, як його поняття оформилося на заході. Цеї хиби допускаються також чеські уряди на Закарпатті, котрі в цьому рухові видять великоукраїнські змови, звязок з терористичною Военною організацією польських українців, стики з Берліном, ба навіть з Вільгельмом Вишиваним (так демократично назвав себе після своєї вишиваної сорочки авантюристик, австрійський архикнязь і претендент українського престолу, котрого однак українці дуже скоро позбулися). Не знаю, але можливо, що одною із складових частин народнього руху на Закарпатті є національно-фашистичний елемент. Але який слабкий він є, як що взагалі існує, видно з того, що ще не була заложена націоналістична партія, якої доперва може бути тільки лівим крилом. Не твержу також, що протягом часу і при дотеперішньому курсі, не може розвинутися. Але нині народний рух на Закарпатті ще скорше подібний чеському патріотизмові шістдесятих років, з його стихійністю, недиференційованістю, а часто і наївністю. Іде тут в першій черзі о боротьбу за мову і культуру. І є ще в ній заступлені політичні і соціяльні елементи. Нині є ще можливо, аби коло себе працювали комуніст із запальним патріотом і греко-католицький студент із соціалдемократичним секретарем. Диференціяція політична, соціяльна і культурна прийдуть аж пізніше. Як вони розвинуться і хто осягне переваги буде в не-последній черзі зависіти від того, хто охочий в цьому, нині тільки культурному, рухові працювати і хто рішиться проти нього боротись.

Так в дійсности нині розвинулися справи на Закарпатті і такий є стан. Мадярський напрям належить минувшині. Зчехізованя землі є неможливе. Закарпатського діялекту велика більшість не хоче і нині вже є черга на нього запізна. Російський напрям є архаїзм, удержуваний до терер при житті тільки самозахованням і штучно. Закарпаття буде українським!

З чеської мови за дозволом автора переложив *Микола Я.*

Переписка редакції.

*Глагол, Берегово. — Допис одержали. В слідуючому числі використаємо його, бо в цьому числі з технічних причин не могли. —

*Ф. В. Прага. Отриманих віршів, на жаль, також не могли помістити. Відповімо листом. —

*Михайло, Ужгород. — Досі не отримали від тебе жадної відповіді на наші листи. Чому це так? —

До українського громадянства!

Цей журнал видаємо власними силами, без сотика засібних фондів, без корони чужої допомоги. Видаючи його, хочемо, на засадах надпартійности, критично розглядати діяльність політичних партій та політичних угруповань на Закарпатті. Видаємо його для українського населення Закарпаття в певній вірі, що пів мільйона людей, котрі говорять українською мовою, в найліпшою запорукою того, щоб цей журнал вдержався при житті, щоб міг заховати намічену собі мету та щоб до кінця зміг обороняти без компромісів та послідовно наші народні права.

На Вас, на читачах, залежить, чи ми виповнимо нами намічене завдання, чи ні.

На Вас, на читачах, залежить, чи ми зможемо створити з нашого журналу засіб боротьби за національне відродження нашого народу.

На вас, на читачах, залежить, чи наш журнал займе чесне місце в боротьбі поневоленого народу.

Читачі! Учителі, середньошкільники, студенти університету, українські інтелігенти, селяне та селянські сини, пишть до свого журналу, пишть про це, що Вас болить, пишть про факти, котрі ображують ваше чуття.

Поширюйте свій журнал!

Збирайте на пресовий фонд свого журналу!

Передплачуйте свій журнал!

Редакція та адміністрація журналу „поступ“.

поступ

орган поступової молоді. — виходить дня 15-го кожного місяця, крім липня і серпня. — передплата в ч. с. р.: річно кч 20, піврічно кч 10, ціна поодинокого числа кч 2, за границею річно 1 долар. — власник і видавець: павло добровський. — адреса редакції й адміністрації: — postup, praha IV.-11. pošt. schránka č. 14.
